

## ONGESTOORD BEZOEK IN DE GEVANGENIS. EEN EMPIRISCH ONDERZOEK IN LEUVEN-CENTRAAL

J. Goethals\*  
J. Van Haelewyn\*\*

Ongestoord bezoek, waarbij onder garantie van privacy, ongestoord sociaal en seksueel verkeer binnen de gevangensmuren mogelijk zijn, is in ons land (nog) niet voorzien. Externe contacten met partners en familie of vrienden verlopen in België nog steeds via de gewone bezoeks-<sup>1</sup>, briefwisselings-<sup>2</sup> en nu ook telefoonfaciliteiten<sup>3</sup>, via vormen van beperkte hechtenis<sup>4</sup> en via systematisch penitentiair verlof.<sup>5</sup> In heel wat andere landen van Europa, Azië en Amerika experimenteert men evenwel reeds met vormen van 'conjugaal bezoek', of zijn dergelijke vormen reeds ingeburgerd.<sup>6</sup> In eigen land werd tijdens het laatste decennium ook reeds (voorzichtig) nagedacht over de voordelen en de mogelijke organisatievormen van dit soort bezoek.<sup>7</sup>

Belgisch empirisch onderzoek was tot nog toe evenwel onbestaande. In dit artikel wordt nu verslag gedaan van een empirisch houdingsonderzoek dat in Leuven-Centraal bij bewaarders, gedetineerden en bezoekers werd uitgevoerd. Hierin wordt onderzocht in hoeverre de drie vermelde groepen de uitvoering van ongestoord bezoek ondersteunen, welke de voor- en nadelen zij eraan verbinden en hoe zij dit wensen vorm te geven. Begonnen wordt evenwel met een korte synthese van de bevindingen uit de vakliteratuur.

### I. Argumenten pro en contra in de discussie over ongestoord bezoek

#### 1. DE VOORDELEN OF PRINCIPIËLE ARGUMENTEN PRO

1. Ongestoord bezoek is een recht van elke gedetineerde dat door een gevangenzetting niet opgeheven wordt. SWINNEN (1982c) spreekt in dit verband van

---

\* J. GOETHALS is hoofddocent aan de K.U. Leuven.

\*\* J. VAN HAELEWYN is licentiaat Criminologische Wetenschappen.

1. A.R. art. 6 tot 8 en 25 tot 35; A.I. art. 64 tot 72.

2. A.R. art. 17 tot 24; A.I. art. 58 tot 63.

3. M.O. 16/VII van 18 september 1989 en M.O. 1546/VIII 10 oktober 1989 betreffende telefoongebruik door gedetineerden.

4. M.O. 15 februari 1963.

5. M.O. 30 april 1976.

6. Voor een overzicht van de actuele toestand, zie de rubriek 'Strafuitvoering' van dit tijdschrift.

7. O.m. de artikelenreeks van (oud)directeur SWINNEN in *Bulletin Bestuur Strafinrichtingen* 1981, 253-271; 1982, 17-40, 131-152 en 189-200 en de besprekingen van de diensthoofden in Merksplas op 8 en 9 mei 1990.

een 'vrijheidsethiek' waarmee hij bedoelt dat de detentie enkel deze aspecten van de vrijheid mag inperken die verband houden met de gevaarlijkheid van de gedetineerde, d.w.z. noodzakelijk zijn opdat de gedetineerde geen schade meer kan berokkenen aan de samenleving. Een gedetineerde wordt naar de gevangenis gestuurd als straf, niet voor (additionele) bestraffing. Elke bijkomende straf of maatregel die niet absoluut noodzakelijk is om de orde en de tucht in de gevangenis te waarborgen is daarom niet alleen onwettelijk, maar ook onmenselijk.

2. Enkel een schuldige mag bestraft worden, en dan nog mogen zijn rechten slechts minimaal aangetast worden. Ook de partner die achterblijft wordt evenwel in zijn/haar emotionele, procreatieve en seksuele leven geschaad (SWINNEN, 1982c).

3. Ongestoord bezoek biedt de mogelijkheid tot het beleven van intimiteit, tot het instandhouden van een relatie en tot het draaglijker maken van de seksuele en emotionele frustraties die zowel de gedetineerde als zijn partner ondergaan. Uit empirisch onderzoek blijkt inderdaad dat gedetineerden en hun partners het ongestoord bezoek vooral waardeerden voor de mogelijkheden tot emotionele steun en hulp die het bood (BURNSTEIN, 1977; HOPPER, 1969) en dat het eveneens stabiliserend werkt op de (huwelijks)relatie (BALOGH, 1964; HOPPER, 1969; BURNSTEIN, 1977; CARLSON en CERVERA, 1991).

4. Ongestoord bezoek heeft een normaliserend effect op de leefstijl van de gedetineerden, doet de onderlinge spanningen en de vijandigheid afnemen en reduceert de kans op homoseksuele verkrachting en andere gewelddaden binnen de gevangenis (BALOGH, 1964; GOETTING, 1982; HOPPER, 1969; HOWSER e.a., 1983).

5. Ongestoord bezoek vergroot de kans op succes bij vrijlating. Gedetineerden die een goede relatie hebben onderhouden met hun familie recidiveren minder (GOETTING, 1982; HOWSER e.a., 1983).

6. Ongestoord bezoek kan gehanteerd worden als een beloning voor wie zich volgens de regels gedraagt. Ongestoord bezoek kan dus helpen het gedrag van gedetineerden beter onder controle te houden (GOETTING, 1982).

## 2. DE NADELEN OF PRINCIPIËLE ARGUMENTEN CONTRA

In het debat rond de invoering van het ongestoord bezoek worden evenwel ook een aantal negatieve opmerkingen gehoord:

1. De invoering van ongestoord bezoek creëert een ongelijke behandeling tussen gedetineerden, omdat niet-gehuwden moeilijk of niet van deze maatregel kunnen genieten (JOHNS, 1971; BALOGH, 1964; HOPPER, 1969).

2. Ongestoord bezoek brengt de menselijke waardigheid in het gedrang, omdat dit soort bezoek (in de ogen van buitenstaanders) herleid wordt tot sexbezoek en omdat dit zeker voor de vrouwen die dit bezoek (moeten) afleggen erg denigrerend is. In verschillende landen (zoals de USA en Chili) zouden de vrouwen zelfs openlijk hun afkeuring voor deze bezoeken hebben laten blijken (GOETTING, 1982; SWINNEN, 1982c).

3. De buitenwereld zal een dergelijke bezoeksform vanuit een honger naar vergelding en een afkeuring van sex in de gevangenis nooit aanvaarden. Waarom zou de gevangenis trouwens een uitzondering moeten maken voor de seksuele depri-

vatie, als ze haar bewoners op andere gebieden aan deprivaties onderwerpt? (BALOGH, 1964; REHN, 1974).

4. Tijdens dergelijke bezoeken zullen kinderen worden verwekt, die dan terecht komen in gebroken gezinnen, wat dan weer de probabilliteit op emotionele stoornissen bij deze kinderen doet stijgen en aan de basis ligt van delinquente en sociale probleemcarrières (JOHNS, 1971; DE CONINCK en CAMPIOLI, 1976).

5. Ongestoord bezoek zal corruptie bij gedetineerden en personeel in de hand werken. In de studie van BALOGH wezen de geïnterviewde personeelsleden op het gevaar van een prostitutienetwerk (o.m. in de zin dat sommige gedetineerden hun eigen familieleden als prostituées exploiteren) en tevens op het gevaar dat gedetineerden hals over kop (schijn)huwelijken gaan afsluiten, enkel en alleen om van de voordelen van conjugaal bezoek te genieten. Wat het personeel betreft wees JOHNS (1971) op het gevaar dat het personeel een machtspositie zou kunnen opbouwen via het discretionair toekennen van dergelijke bezoeken (zie DE CONINCK en CAMPIOLI, 1976).

6. Ongestoord bezoek creëert zware problemen op het vlak van bewaking en veiligheid, vooral i.v.m. het binnensmokkelen van verboden goederen (BALOGH, 1964).

7. Wie zal dat betalen? De gewone strafinrichtingen zijn niet uitgerust voor dergelijk bezoek, zodat er zal moeten bijgebouwd en verbouwd worden. Ongestoord bezoek vraagt ook extra personeel, zeker in grote strafinrichtingen (BALOGH, 1964; JOHNS, 1971). Dit vereist extra financiële middelen waarvoor de belastingbetaler zal moeten opdraaien. Hoe zal men dat evenwel aan de publieke opinie verkopen? Bovendien ziet men wel meer belangrijke prioriteiten in de besteding van de schaarse financiële middelen, o.m. voor pedagogische activiteiten en voor medische uitrusting.

8. Wat gebeurt er wanneer aan een bezoeker persoonlijke schade berokkend wordt, wanneer hij bestolen, eventueel gewond of zelfs gedood wordt tijdens dergelijke bezoeken? Wie is in dergelijk geval aansprakelijk? Gevangenen kunnen zich, afhankelijk van de geldende rechtsstelsels in de betrokken landen, niet altijd voldoende indekken tegen dit soort risico's. De strafinrichtingen kunnen dergelijke risico's niet dragen (GOETTING, 1982).

## **II. De houding tegenover ongestoord bezoek in Leuven-Centraal. Een empirisch onderzoek**

Hoe denken de bewaarders, gedetineerden en bezoekers over de invoering van ongestoord bezoek? Hoe denken zij over de in I opgesomde argumenten? In hoeverre gaan zij akkoord en in hoeverre verschillen zij van mening? Is de houding van bewaarders veel negatiever dan deze van de gedetineerden?

Mede omwille van de interesse van de directieleden in Leuven-Centraal werd in deze gevangenis een empirisch onderzoek opgezet met de bedoeling de houding van de drie groepen t.o.v. ongestoord bezoek te meten.

## 1. ENKELE METHODOLOGISCHE ASPECTEN VAN HET ONDERZOEK

Leuven-Centraal is een gevangenis voor langgestrafte veroordeelden. Op het ogenblik van het onderzoek (18 april 1991) omvatte de gedetineerdenpopulatie 186 definitief veroordeelden (33% levenslange dwangarbeid, 19% tijdelijke dwangarbeid, 3% opsluiting, 31% straffen van meer dan 5 jaar, 6% straffen van meer dan 3 jaar en 1% straffen van 1 tot 3 jaar) en 12 niet-definitief veroordeelden. 170 onder hen zijn 'eigenlijke' gedetineerden, d.w.z. geclassificeerd volgens de classificatievoorschriften voor Leuven-Centraal; de overige 28 (allen vreemdelingen) werden overgebracht vanuit de Brusselse gevangenissen. Onder de totale groep telden we 150 Belgen en 48 vreemdelingen. De gemiddelde leeftijd van de 'eigenlijke' groep bedroeg 36 jaar (9% < 25 jaar, 47% tussen 26-35 jaar, 25% tussen 36 en 45 jaar en 18% > 45 jaar).

Ten einde een beeld te verkrijgen van de sociale contacten van de eigenlijke groep (N=170) werd op 18 april 1991 (samen met de plantonbewaarder) een subjectieve inschatting gemaakt van deze contacten: 7% ontving alleen bezoek van de partner, 4% van partner en kinderen, 17% van partner, kinderen, familie en vrienden, 52% enkel van familie, vrienden of kinderen, terwijl 19% helemaal geen bezoek kreeg.

In de Centrale Gevangenis waren op 18 april 1991 tevens 192 bewaarders werkzaam, onder wie 4 hoofdbewaarders (één eerste hoofdbewaarder), 14 kwartierchefs, 68 eerstaanwezende bewaarders, 55 eerste bewaarders en 35 bewaarders. Verder waren er 15 bewaarders-techniekers en 1 bewaarder-verpleger.

De gemiddelde leeftijd bedroeg 42 jaar (1% < 25 jaar, 21% tussen 26 en 35 jaar, 31% tussen 36 en 45 jaar, 47% > 45 jaar). Het gemiddeld aantal dienstjaren bedroeg 14 jaar, met 24% bewaarders die minder dan 5, en 27% die meer dan 20 jaar dienst hadden.

### 1.1. De onderzoeksgroep

Niet alle gedetineerden namen aan het onderzoek deel. Van de 170 'eigenlijke' gedetineerden namen er slechts 105 deel. De 65 overigen konden niet deelnemen omwille van taalproblemen (N=12), analfabetisme (N=1), transfert (N=2), V.I. (N=4) en H.V. (N=1), weigerden hun medewerking (N=19) of bezorgden de vragenlijst niet of oningevuld terug (N=25). De non-respons bedroeg dus 38%. Deze non-respons resulteerde in een lichte vertekening van de onderzoeksgroep wat betreft de strafduur en de nog te zitten strafduur: iets minder kort(er) gestraften (3-5 jaar) (7% vs 13% in de totale groep) en iets meer gestraften met straffen van 6-10 jaar (29% vs 24% voor de totale groep); iets minder gedetineerden met hun V.I.-datum tussen 1984 en 1990 (8% versus 16% voor de totale groep) en iets meer met de V.I.-datum in de periode 1991-1995 (76% vs 69% voor de totale groep). In de onderzoekspopulatie vinden we eveneens wat meer gedetineerden met externe contacten (89% vs 81% in de totale populatie). Qua leeftijd waren de beide groepen perfect vergelijkbaar.

Uit de bewaardersgroep (N=192) werden 108 bewaarders geselecteerd om aan het onderzoek deel te nemen (25 bij de drie laagste graden en de volledige bezetting binnen de overige graden). Elf konden evenwel niet deelnemen wegens ziekte

of afwezigheid en 17 dienden hun enquêteformulier niet in. Van de 80 geretourneerde enquêtes bleken er 15 niet ingevuld, zodat de responsrate 61% bedroeg.

De onderzoeksgroep 'bezoekers' werd gerecruteerd uit de bezoekers die gedurende een bepaalde week op bezoek kwamen (N=155). Aan 149 bezoekers werd een enquête meegegeven (vijf waren nederlandsonkundig en één weigerde). De meeste enquêtes werden bedeed aan familieleden (N=87), en verder aan partners (N=32), vrienden (N=26), kinderen (N=3) en aan een buitenstaander-bezoeker (N=1).

Van deze 149 enquêtes werden er 53 terugbezorgd (op privé-adres of in de gevangenis), doch daarvan waren er 12 niet ingevuld. De non-respons bedroeg dus 73%. In hoeverre de resterende groep bezoekers nog enige representativiteit heeft t.a.v. de doorsnee-bezoekerspopulatie kan niet nagegaan worden. Voorzichtigheid blijft dus geboden bij de interpretatie van deze gegevens.

## 1.2. *Het onderzoeksinstrument*

Daar in de vakliteratuur geen getest meetinstrument kon gevonden worden, werd een eigen vragenlijst geconstrueerd, waarin afwisselend open vragen, gesloten vragen en LIKERT-type items<sup>8</sup> werden opgenomen. De vragen en items werden afgeleid uit de hiervoor geciteerde vakliteratuur en waren identiek voor de drie onderzoeksgroepen. Aan het eind van de vragenlijst werden een aantal persoonsgegevens verzameld (hoewel de vragenlijst anoniem bleef), ten einde vergelijkingen tussen en binnen de onderzoeksgroepen mogelijk te maken. Een deel van deze enquêtes werd collectief afgenomen in een leslokaal, een ander deel met de respondenten meegegeven en na enkele dagen ingezameld.<sup>9</sup>

## 2. *DE HOUDING TEN OPZICHTE VAN ONGESTOORD BEZOEK*

### 2.1. *Voor- of tegenstander van 'ongestoord bezoek'?*

Op de vraag of men het 'volledig eens, eens, oneens noch eens, oneens of volledig oneens' is met het invoeren van ongestoord bezoek in Leuven-Centraal geven 97% van de gedetineerden en 95% van de bezoekers te kennen het (volledig) eens te zijn met een dergelijke maatregel. Bij de bewaarders liggen deze percentages duidelijk lager.<sup>10</sup>

Toch verklaart 58% van de bewaarders zich eveneens voorstander van het invoeren van ongestoord bezoek, terwijl 26% zich (duidelijk) negatief uitsprekt en 18% twijfelt. Het verschil tussen de groepen bewaarders en gedetineerden/bezoe-

8. Onder vorm van stellingen die op vijf-punt-schaaltjes dienden gescoord te worden. De respondent diende aan te geven of hij het volstrekt oneens, oneens, eens noch oneens, eens of volstrekt eens was met de uitspraak. Door de computer werden vervolgens scores van 1 tot 5 aan deze keuzes toegekend.

9. Op 18 en 19 mei 1991 werden 80 gedetineerden collectief geënquêteerd door de onderzoeker; 62 anderen vulden de vragenlijst op cel in. De enquêtes voor de bewaarders werden bedeed tussen 30 mei en 23 juni 1991. Een adjudant nam de verdeling en de ontvangst van de enquêtes op zich. Bezoekers namen de enquête mee naar huis en bezorgden deze terug aan de portier in Leuven-Centraal of via de formule 'port betaald door de geadresseerde' direct aan de onderzoeker.

10. De onbruikbare protocollen worden systematisch uit de analyse weggelaten. Hier betrof het 4 enquêtes van gedetineerden, 4 bewaarders en 3 van bezoekers.

kers is significant ( $X^2=51,87$ ,  $df=2$ ,  $p < 001$ ).<sup>11</sup> Opvallend is verder dat bewaarders uit de hogere graden zich vaker voorstander tonen dan hun collega's uit de lagere graden (86% versus 56%,  $X^2 = 3,96$ ,  $df=1$ ,  $p < 05$ ) en bewaarders met meer anciënniteit (> 20 jaar) positiever staan dan hun collega's met minder anciënniteit (71% versus 47%). Dit laatste verschil is evenwel niet significant ( $X^2=2,52$ ,  $df=1$ ,  $p > 05$ ).<sup>12</sup>

## 2.2. Argumenten pro en contra in de beleving van de onderzochte groepen

Aan de drie groepen werden 32 uitspraken voorgelegd die door de respondenten dienden gescoord te worden van volkomen oneens (score 1) tot volkomen eens (score 5). In tabel 1 en 2 worden de gemiddelde scores van de drie groepen weergegeven. Een hoge score wijst erop dat de groep het gemiddeld (meer) eens is met de uitspraak, een lage dat de groep het gemiddeld (meer) oneens is. De verschillen tussen de gemiddelde scores worden op hun significantie getoetst door middel van t-toetsen.<sup>13</sup>

Het 'enthousiasme' van de gedetineerden en de bezoekers voor de invoering van ongestoord bezoek weerspiegelt zich in enerzijds hoge gemiddelde scores op de pro-argumenten (tabel 1) en anderzijds lage gemiddelde scores op de contra-argumenten (tabel 2). Deze gemiddelden liggen op enkele uitzonderingen na (1 uitspraak in tabel 1, en 4 uitspraken in tabel 2)<sup>14</sup> significant hoger in tabel 1 en lager in tabel 2 dan bij de bewaarders. Dit betekent dat de gedetineerden en de bezoekers het significant meer eens zijn dan de bewaarders met de opgesomde voordelen, en significant minder eens met de nadelen. De uitspraken van de bewaarders liggen wat de voordelen betreft vaker in de schemerzone ( $2,50 < X < 3,50$ ). Dit laatste verdoezelt evenwel heel wat variatie waarop verder teruggekoemen wordt.

Analysen we de antwoorden van de gedetineerden afzonderlijk dan blijkt dat deze groep vooral belang hecht aan het behoud van de familiale en sociale banden en aan de eigen geestelijke gezondheidstoestand. Op het eerste wijzen de

11.  $X^2$  is een maat van samenhang voor metingen op nominaal niveau;  $df$  verwijst naar het aantal vrijheidsgraden, en  $p$  naar het significantieniveau. Significant betekent dat er een aanvaardbare foutenkans is dat we de nulhypothese (de hypothese dat er in werkelijkheid geen verband tussen de bestudeerde variabelen bestaat) onterecht verwerpen. Deze foutenkans wordt uitgedrukt door het getal na  $p$ .  $p < 05$  betekent dan dat deze foutenkans kleiner is dan 5%, een in de menswetenschappen als maximum aanvaard risico.

12. Of binnen de groep gedetineerden en bezoekers significante samenhangen met bepaalde onafhankelijke variabelen (leeftijd, aard van delict enz.) bestaan, kon gezien de erg scheve verdeling niet nagegaan worden. Hoewel dit voor heel wat onderzochte variabelen geldt, zal deze opmerking niet systematisch herhaald worden.

13. Een t-toets is een maat van het verschil dat gevonden wordt tussen de gemiddelde scores van twee groepen. Dat het verschil significant is, betekent dat er een aanvaardbare foutenkans is (maximum 5%) dat de nulhypothese (de hypothese dat er in werkelijkheid geen verschil tussen de beide gemiddelden bestaat) onterecht verworpen wordt. Dit foutenrisico wordt weer uitgedrukt door  $p$ . Deze  $p$  mag maximum 5% bedragen.

14. In tabel 1 dat ongestoord bezoek de homoseksualiteit vermindert (item 5); in tabel 2 dat ongestoord bezoek niet past bij de menselijke waardigheid (item 9), geen einde maakt aan de gevangenis sfeer (item 10), de afschrikingsfuncties ongedaan maakt (item 14) en dat de gevangenis moet opdraaien voor eventuele gevolgen (item 11).

hoge scores op de items (1) O.B. beschermt de familiale en sociale banden; (16) O.B. doorbreekt de eenzaamheid van de partner; (90) O.B. verhindert het stukgaan van de relatie tussen twee partners; en (10) O.B. verhindert de vervreemding van de partners.

In hun ogen bevordert ongestoord bezoek ook de geestelijke gezondheid: items (4) O.B. vermindert de spanning; (7) O.B. maakt het leven in de gevangenis draaglijker; (14) O.B. zorgt voor het verminderen van de persoonlijke schade; en (3) O.B. biedt meer kans op succes bij vrijstelling.

Met de argumenten dat ongestoord bezoek ook een positieve invloed heeft op het gevangenis-'management' zijn ze het duidelijk minder eens. Dit blijkt uit de lagere score op de items (2) arbeidsinzet; (6) samenwerking met het personeel; (8) orde en tucht; (11) preventie van ontsnappingen; (12) preventie van agressie; (15) gevangenisdiscipline en (13) werkbelasting van het personeel.

De eerder lage gemiddelden bij de gedetineerden in tabel 2 suggereren verder dat deze groep niet zo erg overtuigd is dat ongestoord bezoek problemen zal creëren. Dat ongestoord bezoek een geprogrammeerd gebeuren blijft en geen einde maakt aan de gevangenis sfeer kunnen de gedetineerden nog aanvaarden, doch dat ten gevolge van ongestoord bezoek nogal wat veiligheids- en managementproblemen kunnen rijzen verwerpen ze in grote mate. Dat blijkt uit de lage score op volgende items: (1) veiligheidsproblemen; (13) wapensmokkel; (2) alcoholsmokkel; (7) drugsmokkel; (8) spanningen tussen bevoorrechten en anderen; (16) combinatie van veiligheidseisen en O.B. Evenmin geloven ze dat (3) de invoering van een dergelijke maatregel een financieel kostbare operatie zal zijn en (4) extra personeel vraagt. Dat de gevangenis over onvoldoende ruimte zou beschikken om het bezoek ongestoord te laten verlopen (15) wordt evenmin als een probleem beschouwd. En met de stellingen dat (12) ongestoord bezoek zal leiden tot (ongewenste) zwangerschappen en tot (5) geslachtsziekten gaan de gedetineerden evenmin akkoord.

Het antwoordpatroon van de bezoekers loopt ongeveer parallel met dat van de gedetineerden. Ook zij onderlijnen in eerste orde het belang van ongestoord bezoek voor het behoud van de sociale banden: (1) bescherming van familiale en sociale banden; (5) tegengaan van de eenzaamheid van de partners; en (10) vervreemding tussen de partners; en voor de 'gezondheidstoestand' van de gedetineerden: (4) vermindering van de spanning en (7) draaglijker leven in de gevangenis. Ook zij beoordelen de argumenten die betrekking hebben op het gevangenisleven als minder belangrijk: (2) arbeidsinzet; (6) samenwerking met het personeel; (8) orde en tucht; (11) verhindering ontsnappingen; (12) vermindering interne agressie; (15) verbetering van de gevangenisdiscipline. De scores van gedetineerden en bezoekers zijn bovendien niet (significant) verschillend van elkaar. Enkel de werkbelasting (13) en de positieve invloed van het ongestoord bezoek op de gevangenisdiscipline (15) worden door de bezoekers significant hoger ingeschat.

Hoewel de opgesomde nadelen op de bezoekers evenmin veel indruk maken tonen ze zich op een aantal vlakken toch wat 'realistischer': ze scoren significant hoger op de veiligheids- en bewakingsargumenten (o.m. (13) binnensmokkelen van wapens; (3 en 4) ze tonen zich gevoeliger voor de mogelijke financiële en personeelskosten die deze bezoeks vorm meebrengt en ze realiseren zich ook beter dat

(8) een dergelijke gunstmaatregel tot rivaliteit onder de gedetineerden onderling kan leiden. Hoewel deze gemiddelden significant hoger liggen dan deze van de gedetineerden, blijven ze nog altijd laag, wat suggereert dat de bezoekers toch niet zo zwaar tillen aan deze potentiële nadelen.<sup>15</sup>

De bewaarders van hun kant staan duidelijk heel wat kritischer t.a.v. de door gedetineerden en bezoekers onderlijnde voordelen. Op de vraag of zij het eens waren met de invoering van ongestoord bezoek hadden de tegenstanders reeds verwezen naar in hun ogen onoverkomelijke structurele en sociale, bewakings- en veiligheidsproblemen, naar het gevaar op smokkelen en naar de kans dat er heel wat spanningen zullen rijzen tussen gedetineerden en personeel en onder gedetineerden onderling. Eén en ander wordt verder verduidelijkt in de tabellen 1 en 2.

Hoewel de bewaarders in grote lijnen een identieke rangschikking aanbrenge in de door hen gescoorde voordelen, zijn ze het significant minder eens met deze argumenten. Ook voor de bewaarders scoren hoogst de voordelen als (1) bescherming van familiale en sociale banden; (9) het verhinderen dat de relatie tussen de partners stukloopt, (10) dat de partners van elkaar vervreemden en (16) dat de partner zich eenzaam voelt, gevolgd door deze m.b.t. de gezondheidstoestand (i.c. (4) vermindering van de spanning; (7) draaglijker gevangenisleven; (14) persoonlijke schade). Laagst scoren weer de vermeende voordelen voor het gevangenisbeleid: (2) arbeidsinzet; (6) samenwerking met personeel; (8) orde en tucht; (11) preventie van ontsnappingen; (12) agressie; (15) gevangenisdiscipline. Enkel de stelling dat ongestoord bezoek de homoseksualiteit zou verminderen wordt door de drie groepen als eerder onbelangrijk weggewuifd.

De bewaarders tillen ook veel zwaarder aan de nadelen in tabel 2.

Zij maken zich duidelijk en significant meer zorgen over (1) de bewakings- en veiligheidsaspecten, (7,16) het mogelijk binnensmokkelen van drugs, (12) de mogelijkheid op (problematische) zwangerschappen, en in mindere mate doch steeds significant meer over (4) de nood aan personeelsuitbreiding, (8) de spanningen tussen gedetineerden onderling en (5) het ontstaan van geslachtsziekten. Ook vinden zij meer dan de andere groepen (15) dat de gevangenis niet uitgerust is voor dit soort bezoek.

Op een aantal domeinen zijn de drie groepen het wel eens. Zij verwerpen resoluut dat ongestoord bezoek niet past bij de menselijke waardigheid (9), dat door dit soort tegemoetkoming aan de gedetineerde de afschrikkingscapaciteit van de gevangenis verdwijnt (14) en dat de gevangenis verantwoordelijk zou moeten gesteld worden voor de mogelijke gevolgen van geweld tijdens deze bezoeken (11). Tevens zijn de drie groepen het erover eens dat deze maatregel geen einde maakt aan de gevangenisfeer (10).

De gemiddelde score van de bewaarders verdoezelt evenwel heel wat interne verschillen, met name tussen de voor- en tegenstanders van ongestoord bezoek. Bewaarders die voorstander zijn van ongestoord bezoek tonen zich op 12 van de

15. Binnen de groep bezoekers worden enkele verschillen gevonden tussen de 'partners' en de 'familieleden en vrienden': de partners vinden meer dan de familieleden dat ongestoord bezoek een 'geprogrammeerd' iets blijft ( $X=4,30$  versus  $X=3,50$ ,  $t=2,12$ ,  $p < 05$ ), dat ongestoord bezoek de vervreemding tussen de partners tegengaat ( $X=4,70$  versus  $X=3,76$ ,  $t=2,91$ ,  $p < 01$ ) en dat het de gevangenisdiscipline bevordert ( $X=4,60$  versus  $X=3,66$ ,  $t=3,16$ ,  $p < 01$ ).



Tabel 1. Voordelen van en argumenten pro ongestoord bezoek (X, SD en t-toetsen)

	Gedetineerden mean (SD)	Bewaarders mean (SD)	Bezoekers mean (SD)	ged.bew.	t-toets bez.bew.	ged.-bez.
1. O.B. beschermt de familiale en sociale banden	4,55 (0,710)	3,84 (0,905)	4,64 (0,584)	***	***	n.s.
2. O.B. zorgt voor een betere arbeidsinzet	3,53 (1,267)	2,58 (0,9927)	3,61 (1,101)	***	***	n.s.
3. O.B. biedt meer kans op succes bij vrijstelling	3,72 (1,258)	3,12 (1,016)	3,85 (1,234)	**	**	n.s.
4. O.B. vermindert de spanning	4,39 (1,018)	3,53 (1,083)	4,34 (0,938)	***	***	n.s.
5. O.B. vermindert de homoseksualiteit	2,93 (1,244)	3,16 (1,176)	3,22 (1,396)	n.s.	n.s.	n.s.
6. O.B. zorgt voor een betere samenwerking met het personeel	3,51 (1,171)	2,53 (0,930)	3,81 (0,955)	***	***	n.s.
7. O.B. maakt het leven in de gevangenis draaglijker	4,23 (1,118)	3,75 (1,024)	4,39 (0,946)	**	**	n.s.
8. O.B. is een goed instrument om orde en regels te handhaven	3,32 (1,220)	2,79 (1,138)	3,63 (1,172)	**	**	n.s.
9. O.B. verhindert het stuk gaan van de relatie tussen twee partners	4,02 (1,159)	3,26 (1,260)	3,90 (1,429)	**	**	n.s.
10. O.B. verhindert de vervreemding van de partners	4,24 (1,036)	3,53 (1,133)	4,05 (1,286)	***	*	n.s.
11. O.B. vermindert ontsnappingen en pogingen hiertoe	3,31 (1,219)	2,43 (1,153)	3,30 (1,348)	***	**	n.s.
12. O.B. zorgt voor minder vechtpartijen	3,18 (1,250)	2,40 (1,123)	3,37 (1,060)	***	***	n.s.
13. O.B. is niet werkbelastend voor het personeel	3,98 (1,073)	2,35 (1,256)	3,51 (1,121)	***	***	*
14. O.B. zorgt voor het verminderen van de persoonlijke schade	3,98 (1,072)	3,17 (0,853)	3,73 (1,024)	***	**	n.s.
15. O.B. verbetert de gevangenisdiscipline	3,38 (1,243)	2,43 (0,985)	3,91 (1,121)	***	***	*
16. O.B. doorbreekt de eenzaamheid van de partner	4,21 (1,117)	3,39 (1,071)	4,24 (1,164)	***	***	n.s.

Hoe hoger de score, des te meer is men het eens met de uitspraak (minimumscore 1, maximumscore 5)

\* p < 05

\*\* p < 01

\*\*\* p < 001

n.s. niet significant

16 opgesomde voordelen significant meer akkoord dan de tegenstander. De uitspraken 9, 10, 11 en 12 zijn net niet significant ( $p < 10$ ), doch ze gaan in de verwachte richting. Ook bij de lijst nadelen tonen de voorstanders zich op 8 uitspraken significant verschillend van de tegenstanders. Enkel op de opgesomde nadelen 1, 3, 5, 10, 11 en 14 vinden we geen verschil tussen beide groepen.

### 2.3. Ongestoord bezoek: recht of gunst?

Op de vraag of men het ongestoord bezoek zou bestempelen als een recht of als een gunst antwoorden 54% van de gedetineerden en 56% van de bezoekers dat zij

Tabel 2. Nadelen van en argumenten contra ongestoord bezoek (X, SD en t-toetsen)

	Gedetineerden mean (SD)	Bewaarders mean (SD)	Bezoekers mean (SD)	ged.bew.	t-toets bez.bew.	ged.-bez.
1. O.B. zorgt voor bewakings- en veiligheidsproblemen	2,20 (1,180)	4,08 (1,149)	3,17 (1,294)	***	***	***
2. Langs O.B. zal meer alcohol binnenkomen	2,14 (1,158)	3,33 (1,231)	2,61 (1,393)	***	*	n.s.
3. De organisatie van O.B. kost veel geld	2,40 (1,231)	3,39 (1,069)	3,17 (1,242)	***	n.s.	**
4. O.B. vraagt extra personeel	2,43 (1,271)	3,77 (1,160)	2,97 (1,114)	***	**	*
5. O.B. zal oorzaak zijn van geslachtsziekten	1,93 (1,107)	3,28 (1,654)	2,19 (1,117)	***	***	n.s.
6. O.B. blijft een geprogrammeerd gebeuren	3,31 (1,287)	3,74 (1,023)	3,74 (1,039)	*	n.s.	n.s.
7. Langs O.B. zullen meer drugs binnenkomen	2,60 (1,231)	4,07 (1,021)	3,02 (1,361)	***	***	n.s.
8. O.B. zorgt voor spanning tussen wel en niet toegelaten gedetineerden	2,76 (1,226)	3,90 (0,946)	3,25 (1,120)	***	**	*
9. O.B. past niet bij de menselijke waardigheid	1,90 (1,144)	2,21 (1,018)	1,94 (1,179)	n.s.	n.s.	n.s.
10. O.B. maakt geen einde aan de gevangenisfeer	3,98 (1,117)	3,98 (0,892)	3,994 (1,153)	n.s.	n.s.	n.s.
11. Bij geweld tijdens O.B. moet de gevangenis opdraaien voor de gevolgen	2,09 (1,165)	2,31 (1,366)	2,28 (1,393)	n.s.	n.s.	n.s.
12. Zwangerschap tijdens O.B. brengt de partner in een nog moeilijker situatie	2,83 (1,290)	4,09 (1,160)	2,994 (1,453)	***	***	n.s.
13. Langs O.B. zullen meer wapens binnenkomen	1,73 (0,948)	3,16 (1,254)	2,22 (1,355)	***	***	*
14. O.B. maakt de afschrikkingsfunctie ongedaan	2,35 (1,290)	2,53 (1,069)	2,68 (1,323)	n.s.	n.s.	n.s.
15. In de gevangenis zijn geen geschikte ruimten voor O.B.	2,53 (1,340)	3,42 (1,284)	2,61 (1,256)	***	**	n.s.
16. Veiligheidseisen en O.B. zijn moeilijk te combineren	2,26 (1,365)	3,776 (1,316)	2,70 (1,631)	***	***	n.s.

Hoe hoger de score, des te meer is men het eens met de uitspraak (minimumscore 1, maximumscore 5)

\* p < 05

\*\* p < 01

\*\*\* p < 001

n.s. niet significant

ongestoord bezoek als een recht beschouwen. Wie het als een recht beschouwt doet dit vanuit humanitaire overwegingen of vanuit een gelijkheidsprincipe. Bij de gedetineerden blijkt deze evaluatie niet gelieerd aan strafdur noch leeftijd. Slechts 7% van de bewaarders deelt die mening. Deze laatsten zien ongestoord bezoek overwegend (81%) als een 'gunst': zij vinden dat ongestoord bezoek 'als een stok achter de deur' moet gehanteerd worden, en stellen dat als de gedetineerden op andere vlakken in een afhankelijkheidspositie verkeren, er geen reden is om dat op dit vlak anders te organiseren. Opvallend is verder dat ook 26% van de gedetineerden en 25% van de bezoekers vinden dat ongestoord bezoek

een gunstmaatregel moet blijven, ook vaak vanuit het argument dat de directie een stok achter de deur moet houden. Deze verschillen tussen de groepen zijn statistisch significant ( $X^2=48,55$ ,  $df=2$ ,  $p < 0,001$ ).

#### 2.4. 'Ongestoord bezoek of bezoek aan tafel'

Moet ongestoord bezoek het gewone bezoek aan tafel vervangen of moeten beide bezoekvormen naast elkaar blijven bestaan?

Twee derden (70%) van de gedetineerden opteren voor het naast elkaar laten bestaan van beide bezoekvormen, waarbij als argumenten worden gebruikt dat dit aan gedetineerden en bezoekers keuzevrijheid biedt ( $N=12$ , 17%), dat deze vorm tegemoetkomt aan verrichtingen tot intimiteit doch bezoek niet verplichtend herleidt tot sex ( $N=4$ , 66%), dat de garantie op regelmatig bezoek behouden blijft ( $N=3$ , 5%) en dat men kan differentiëren naar de aard van het bezoek ( $N=20$ , 28%). Zo vinden 15 gedetineerden dat ongestoord bezoek exclusief moet voorbehouden worden voor de partner en tafelbezoek voor familie en vrienden; 3 anderen vinden dat zowel partner als familie in aanmerking moeten komen voor ongestoord bezoek en dat bezoek aan tafel moet voorbehouden worden voor vrienden; nog 2 anderen reserveren ongestoord bezoek voor het totale gezin, evenwel zonder ouders. De overige gedetineerden wensen hetzij alle bezoek omgezet te zien in ongestoord bezoek (24%), hetzij enkel bezoek aan tafel (4%).

Ook van de bezoekers opteert een grote meerderheid voor het behoud van de beide bezoeksvormen (79%), en toont slechts een kleine minderheid zich voorstander van één van de beide vormen apart (telkens 10%). Dezelfde argumenten en differentiaties die de gedetineerden vermelden worden hier teruggevonden.

In het licht van het verzet van 26% van de bewaarders tegen de invoering van ongestoord bezoek (zie 1) is het logisch dat een grote groep bezoek aan tafel verkiest boven ongestoord bezoek: 40% van de bewaarders, d.w.z. nog 14% meer dan het aantal tegenstanders, opteert voor bezoek aan tafel met uitsluiting van ongestoord bezoek; 59% opteert evenwel voor beide vormen, en één bewaarder exclusief voor ongestoord bezoek. Tafelbezoek verkiest men uit veiligheidsoverwegingen ( $N=15$ , 60%) of vanuit de idee dat de straf bij invoering van ongestoord bezoek haar intimiderend effect zal verliezen ( $N=7$ , 28%). Verdedigers van beide vormen doen dit vanuit humanitaire motieven ( $N=7$ , 19%), bezorgdheid voor het instandhouden van de sociale relaties ( $N=7$ , 19%) en het recht op keuzevrijheid ( $N=5$ , 14%). Vier (11%) bewaarders vinden dat de mogelijkheid op bezoek aan tafel (naast ongestoord bezoek) moet behouden blijven omdat een relatie meer is dan sex alleen, en twee (7%) vrezen dat bij het overstappen naar ongestoord bezoek alleen de regelmaat van de externe contacten in het gedrang zou kunnen komen.

Het verschil in houding tussen de drie groepen (i.c. bewaarders versus gedetineerden en bezoekers) is significant ( $X^2=47,46$ ,  $df=4$ ,  $p < 001$ ).

#### 2.5. De organisatie van het ongestoord bezoek

In tabel 3 worden de beoordelingen op 20 praktische aspecten van de organisatie van het ongestoord bezoek weergegeven.

Uit de antwoorden van de gedetineerden kan worden afgeleid dat zij het vooral eens zijn met de uitspraken die betrekking hebben op de seksuele dimensie van het ongestoord bezoek: (2) seksueel contact moet mogelijk zijn; (9) de bezoeker-ruimte moet goed geluids- en (10) visueel geïsoleerd zijn; (12) condooms moeten beschikbaar zijn en (13) toilet en wasgelegenheid moeten aanwezig zijn. Opvallend is dat zij zich op een aantal van deze aspecten scherper profileren dan de bezoekers, die dan toch vaak hun seksuele partners zullen zijn. Dit verschil wordt niet gecreëerd door het feit dat onder de bezoekers niet enkel partners, doch ook familieleden (ouders, broers en zusters) te vinden zijn. De verschillen tussen beide groepen zijn immers systematisch niet significant. Met de nood aan strenge bewaking, toezicht en controle zijn de gedetineerden het eerder oneens: (7) aanwezigheid van bewaarders in de nabijheid van de bezoeker-ruimte; (11) strenge controle van de bezoekers en (15) van de kinderen en (3) de lokalisatie van de bezoeker-ruimte. De bezoekers onderscheiden zich daarin weinig van de gedetineerden, op hun houding tegenover de controle van de kinderen na: zij vinden (verrassend) dat kinderen aan dezelfde controle moeten onderworpen worden als volwassen bezoekers (15).

De gedetineerden zijn het wel eerder eens met andere controlemaatregelen zoals (1) een alarmbel in de bezoeker-ruimte; (8) strenge controle van henzelf; (17) het verplichtend binnen de bezoeker-ruimte blijven en (18) controle achteraf van de bezoeker-ruimte.

Ten slotte peilde een laatste groep items naar het gezelligheidsaspect: (4) het kunnen afsluiten van binnen van de bezoeker-ruimte; (5) het toelaten van alle gezinsleden tot de bezoeker-ruimte; (6) de aanwezigheid van een kinderspeelhoek; en (19) eten en drank voorzien door de gedetineerde. De bezoekers onderscheiden zich hier weer niet van de gedetineerden.

Van hun kant zijn de bewaarders het weer duidelijk minder eens met 'het sex-karakter' van het ongestoord bezoek<sup>16</sup> – significant lagere scores op: (2) mogelijkheid tot seksueel contact; (9) geluids- en (10) visuele isolatie; (13) toilet- en wasgelegenheid; en (16) plaats van het bed – hoewel zij even overtuigd zijn van de nood aan condooms in geval van ongestoord bezoek (12). Omgekeerd onderlijnen zij veel meer de nood aan veiligheid en bewaking: (7) aanwezigheid van bewaarders in de nabijheid van de bezoeker-ruimte; (11) strenge controle van bezoekers en (15) kinderen; (3) lokalisatie van de bezoeker-ruimte; (1) de aanwezigheid van een alarmbel in de bezoeker-ruimte; (8) strenge controle van de gedetineerden; (18) controle achteraf van de bezoeker-ruimte en (20) dragen van de eigen kledij. Opvallend is dat de bezoekers de bezorgdheid rond de controle van de kinderen delen (15). Zij vinden net als beide andere groepen dat bezoekers en gedetineerden tijdens de bezoektijd de bezoeker-ruimte niet zouden mogen verlaten (17).

---

16. Bewaarders die zich voorstander verklaarden van ongestoord bezoek accepteerden het 'sex' karakter van het ongestoord bezoek meer dan de tegenstanders (significante hogere scores op de items 2, 9, 10, 12 en 13, 16), doch hechtten evenveel belang aan de veiligheidseisen (geen significante verschillen op de items 1, 3, 7, 11, 15, 17, 18 en 20, uitgezonderd op item 8; hoewel zij het nog stevig eens zijn met een strenge controle van de gedetineerden is het verschil significant,  $X=4,78$  vs  $X=4,21$ ,  $t=2,46$ ,  $p < 05$ ).

Tabel 3. Aspecten van de praktische organisatie van ongestoord bezoek  
( $\bar{X}$ , SD en t-toetsen)

	Gedetineerden mean (SD)	Bewaarders mean (SD)	Bezoekers mean (SD)	ged.-bew.	t-toets bez.-bew.	ged.-bez.
1. Er moet een alarmbel zijn in elke ruimte	3,35 (1,279)	4,68 (0,531)	4,16 (1,041)	***	***	**
2. Tijdens O.B. moet seksueel contact mogelijk zijn	4,47 (0,841)	3,73 (1,125)	4,02 (1,287)	***	n.s.	*
3. De bezoeken mogen niet grenzen aan de buitenmuur	3,20 (0,998)	4,30 (0,944)	3,50 (1,310)	***	***	n.s.
4. De deur van de bezoekenruimte moet langs binnen afgesloten kunnen worden	3,77 (1,193)	1,85 (1,125)	3,23 (1,423)	***	***	*
5. Alle gezinsleden moeten tegelijk in de bezoekenruimte worden toegelaten	3,92 (1,096)	3,14 (1,096)	3,95 (1,218)	***	**	n.s.
6. In de bezoekenruimte moet een kinderspeelhoek zijn	3,75 (1,060)	3,17 (1,225)	3,64 (1,203)	**	n.s.	n.s.
7. In de nabijheid van de bezoekenruimte moeten voldoende bewaarders aanwezig zijn	2,85 (1,099)	4,00 (0,984)	3,077 (1,458)	***	***	n.s.
8. De gedetineerden moeten streng gecontroleerd worden bij O.B.	3,38 (1,305)	4,45 (0,953)	3,48 (1,283)	***	***	n.s.
9. De bezoekenruimte moet geluidgeïsoleerd zijn	4,18 (0,857)	3,39 (1,199)	3,89 (1,134)	***	*	n.s.
10. De vensters in de bezoekenruimte moeten van gordijnen voorzien zijn	4,30 (0,771)	3,78 (1,0991)	3,83 (1,323)	***	n.s.	*
11. De bezoekers moeten streng gecontroleerd worden	2,99 (1,466)	4,50 (0,735)	3,74 (1,517)	***	***	**
12. Voor het O.B. moeten condooms beschikbaar zijn	4,03 (0,927)	4,15 (0,971)	3,74 (1,409)	n.s.	n.s.	n.s.
13. Er moet toilet en wasgelegenheden voorzien zijn in de bezoekenruimte	4,49 (0,698)	4,12 (0,948)	3,84 (1,424)	**	n.s.	***
14. Bezoekers mogen geen etenswaren en drank meedoen in de bezoekenruimte	3,25 (1,340)	4,23 (1,027)	3,40 (1,481)	***	***	n.s.
15. Kinderen moeten aan dezelfde controle onderworpen worden als volwassen bezoekers	2,70 (1,486)	4,08 (1,173)	4,11 (1,036)	***	n.s.	***
16. Het bed mag niet zichtbaar zijn in de bezoekenruimte	3,76 (1,133)	3,22 (1,337)	3,35 (1,442)	**	n.s.	n.s.
17. Tijdens het O.B. mogen noch de gedetineerde noch de bezoeker de bezoekenruimte verlaten	3,82 (1,103)	4,06 (1,111)	3,99 (1,089)	n.s.	n.s.	n.s.
18. De bezoekenruimte moet na elk gebruik grondig worden gecontroleerd	3,91 (1,039)	4,41 (1,042)	3,97 (1,112)	**	*	n.s.
19. De gedetineerde moet voor drank en etenswaren zorgen	3,56 (1,121)	3,01 (1,315)	3,15 (1,288)	**	n.s.	n.s.
20. Tijdens O.B. mag de gedetineerde zijn persoonlijke kledij dragen	3,29 (1,099)	2,18 (1,246)	3,35 (1,272)	***	***	n.s.

\* p < 05

\*\* p < 01

\*\*\* p < 001

n.s. niet significant

Ook met de 'gezelligheidsaspecten' zijn zij het significant minder eens. Voor hen mag (4) de deur van binnenuit nooit afgesloten worden en mogen (14) bezoekers geen eten en drank de bezoekeruimte mee binnenbrengen; zij gaan er verder ook significant minder mee akkoord dat (6) in de bezoekeruimte een kinderspeelhoek aanwezig moet zijn en (5) dat alle bezoekers samen moeten toegelaten worden.

### Lokalisatie van de 'ongestoorde bezoekeruimte' in Leuven-Centraal

Waar zou deze bezoekeruimte in Leuven-Centraal moeten geconstrueerd worden?

Ruim de helft van de gedetineerden (52%) opteert voor een lokalisatie binnen het cellulair, 10% voor een plaatsing erbuiten (voor 2% kunnen beide lokaliseraties) terwijl 36% zich niet uitspreekt of aangeeft onvoldoende de infrastructuur van Leuven-Centraal te kennen om daarover te oordelen.

Wie opteert voor een plaatsing binnen het cellulair denkt vooral (69%) aan de B-vleugel en in mindere mate aan de eigen cel (7%). Wie opteert voor bezoekeruimtes buiten het cellulair denkt o.m. aan de oude slaapkamerruimtes van het personeel.

Van de bezoekers opteert een vierde (26%) voor het cellulair, vaak voor de B-vleugel (dit inzicht moet hen door de gedetineerden zijn bijgebracht, gezien zij de gevangenisinfrastructuur niet kennen), 3% (één bezoeker) voor een ruimte buiten het cellulair; voor 9% kunnen beide lokaliseraties, terwijl 6% van de bezoekers zich 'onbevoegd' verklaart om te oordelen. Van de bewaarders opteren 27% voor een bezoekeruimte binnen en 21% voor een bezoekeruimte buiten het cellulair; 15% ziet beide mogelijk, 8% opteert voor nieuwbouw, 10% ziet geen geschikte plaats, en 19% spreekt er zich niet over uit.

### Inrichting van deze bezoekeruimte

Hoe dient deze ruimte ingericht te worden?

De antwoorden op de open vraag 'wat in een dergelijke bezoekeruimte allemaal aanwezig dient te zijn' bevestigen wat uit tabel 3 werd afgeleid, nl. dat de gedetineerden, meer dan bezoekers en bewaarders, in eerste orde een bezoekeruimte willen die seksuele contacten mogelijk maakt. Van de gedetineerden die zich over deze vraag uitspreken, opteert 55% voor een ruimte die tegemoetkomt aan de eisen van seksueel contact en huiselijkheid, 24% voor een 'zuivere' 'sex'ruimte en 5% alleen voor een huiselijke ruimte. De overigen geven niet-classificeerbare antwoorden. Bij de bewaarders bedragen de percentages resp. 53%, 12% en 17% met 18% niet-classificeerbare antwoorden en bij de bezoekers resp. 54%, 0%, 30% met 16% niet-classificeerbare antwoorden. De verschillen tussen deze groepen zijn significant ( $X^2=23,22$ ,  $df=4$ ,  $p < 001$ ).

### Duur en frequentie van ongestoord bezoek

Wat de *duur* betreft van het ongestoord bezoek opteert 42% van de gedetineerden voor een bezoektijd tot max. 2 uur en 43% voor een bezoektijd tussen 2 en 4 uur; 11% wenst langer bezoek te ontvangen (4% geeft niet-buikbare antwoorden). Van de bezoekers opteert 34% voor bezoeken van max. 2 uur, 53% voor be-

zoeken van 2 tot 4 uur, en 8% voor langere bezoeken (4% niet classificeerbaar). Van de bewaarders ten slotte kiest 60% voor bezoeken van max. 2 uur, 22% voor bezoeken van 2 tot 4 uur, en slechts 2% (één bewaarder) voor langere bezoeken. Gedetineerden kiezen dus vaker voor langere bezoeken dan beide andere groepen, en bewaarders tonen zich het meest restrictief. Deze verschillen zijn statistisch significant ( $X^2=10,37$ ,  $df=2$ ,  $p < 01$ ).

Welke frequentie acht men haalbaar? Voor een frequentie van éénmaal per maand kiezen 25% van de gedetineerden, 27% van de bewaarders en 16% van de bezoekers; voor een frequentie van tweemaal per maand kiezen 21% van de gedetineerden, 12% van de bewaarders en 16% van de bezoekers; voor een frequentie van viermaal per maand kiezen 25% van de gedetineerden, 29% van de bewaarders en 45% van de bezoekers. Nog vaker wensen 16% van de gedetineerden, 7% van de bewaarders en 13% van de bezoekers. De meerderheid (ook van de bewaarders) opteert dus voor een frequentie van meerdere malen per maand. Het verschil tussen de drie groepen is niet significant ( $X^2=1,86$ ,  $df=2$ ,  $p < 05$ ).

## 2.6. Wie komt in aanmerking voor ongestoord bezoek?

Welke gedetineerden mogen genieten van ongestoord bezoek? Aan wie moet ongestoord bezoek geweigerd worden? En wie komt als bezoeker in aanmerking?

Ook hier stellen de bewaarders zich duidelijk restrictiever op dan de gedetineerden en de bezoekers. Op vraag 'of alle gestraften, ongeacht het feit dat ze hebben gepleegd, voor ongestoord bezoek in aanmerking komen' antwoordt 74% van de gedetineerden die deze vraag beantwoordden 'iedereen'. Slechts 13% wenst bepaalde groepen (o.m. seksuele delinquenten, 'perverten', geestelijk gestoorde) uit te sluiten. De overige 13% antwoordt niet (gericht) op deze vraag. Van de bezoekers vindt 89% dat niemand mag uitgesloten worden, en slechts 8% ( $N=3$ ) vindt dat men restrictief moet blijven (één wenst 'daders van seksuele delicten' en 'moordenaars' uit te sluiten). Slechts 62% van de bewaarders wenst iedereen toe te laten terwijl 33% zich restrictief opstelt (5% niet classificeerbaar).

Tabel 4. Houding tegenover het toelaten van specifieke categorieën van bezoekers

	Gedetineerden mean (SD)	Bewaarders mean (SD)	Bezoekers mean (SD)	ged.-bew.	t-toets bez.-bew.	ged.-bez.
prostitueés	3,66 (1,565)	2,32 (1,514)	3,27 (1,592)	***	**	n.s.
homoseksuelen	3,82 (1,271)	3,00 (1,414)	3,66 (1,512)	***	*	n.s.
ex-gedetineerden	3,37 (1,302)	2,18 (1,345)	3,30 (1,425)	***	***	n.s.
gedetineerden die reeds genoten van P.V. (negatief geformuleerd)	2,35 (1,515)	2,18 (1,358)	2,06 (1,345)	n.s.	n.s.	n.s.

Hoe hoger de score, des te meer is men het eens met de uitspraak (minimumscore 1, maximumscore 5)

\*  $p < 05$

\*\*  $p < 01$

\*\*\*  $p < 001$

n.s. niet significant

Een aantal onder hen formuleert voorwaarden waaraan voldaan dient te worden om voor ongestoord bezoek in aanmerking te komen: er moet een onderzoek aan het bezoek voorafgaan (N=2); een deel van de straf dient achter de rug te zijn (N=2); men moet rekening houden met de gepleegde feiten of met de persoonlijkheid van de gedetineerde (N=4); men moet reeds voor verlof in aanmerking komen (N=2); men moet een vaste relatie hebben (N=6); de toestemming moet afhankelijk zijn van het gedrag van de gedetineerde (N=2). Andere bewaarders wensen bepaalde categorieën resoluut uit te sluiten van ongestoord bezoek: seksuele delinquenten, 'perverten' (N=5), daders van delicten t.a.v. kinderen (N=1), terdoodveroordeelden (N=1) en 'werkweigeraars' (N=1).

Het verschil in houding tussen bewaarders en de beide andere groepen is significant ( $X^2=51,03$ ,  $df=2$ ,  $p < 01$ ).

Welke bezoekers komen in aanmerking voor dit soort bezoek?

Hier tonen de drie groepen zich meer gereserveerd. Slechts vijf gedetineerden op tien (47%) vinden dat er geen groepen van bezoekers mogen worden uitgesloten, omdat men anders discriminerend zou gaan optreden. Vier op tien accepteren dat men het bezoek zou beperken tot de partner (47%) of tot partner en familie (25%). Bij de bezoekers zelf liggen deze percentages op 33% resp. 36%. Eén op drie vindt dus dat ongestoord bezoek beperkt moet blijven tot partner, familie en vrienden (ongeveer 30% niet-classificeerbare antwoorden). Bewaarders tonen zich het meest gereserveerd. Slechts één op tien bewaarders wenst geen restricties toe te passen en zou iedereen toelaten (12%). Twee derden (67%) wenst het bezoek te beperken tot de (gehuwde) partner. Enkel wens het bezoek te beperken tot partner en vrienden, tot 'personen die in aanmerking komen om de seksuele behoeften te vervullen' (13%), of tot iedereen behalve prostituées en misdadigers. Deze verschillen tussen de drie groepen zijn significant ( $X^2=19,00$ ,  $df=2$ ,  $p < 001$ ).

In een aantal vragen werd nader ingegaan op de houding tegenover het toelaten van prostituées, homoseksuelen, ex-gedetineerden en gedetineerden die reeds Penitentiair Verlof genoten. Zoals tabel 4 laat zien zijn de gedetineerden en bezoekers het eerder eens met het toelaten van prostituées en homoseksuele vrienden dan de bewaarders, terwijl tussen de gedetineerden en de bezoekers weer eens geen verschillen worden vastgesteld. Twee derden van de bewaarders (62%) is het oneens met het toelaten van prostituées (t.o.v. slechts 24% van de gedetineerden en 38% van de bezoekers) terwijl slechts 31% onder hen ermee akkoord gaat (t.o.v. 67% van de gedetineerden en 54% van de bezoekers) ( $X^2=23,4$ ,  $df=2$ ,  $p < 001$ ). Voor toelaten van homoseksuelen is 43% van de bewaarders, 69% van de gedetineerden en 67% van de bezoekers. Tegen zijn resp. 33%, 16% en 22% ( $X^2=9,44$ ,  $df=2$ ,  $p < 01$ ).

Met het toelaten van ex-gedetineerden zijn de bewaarders het globaal oneens, terwijl gedetineerden en bezoekers zich eerder strikt opstellen. De helft van de gedetineerden (50%) en de bezoekers (51%) staan hier positief tegenover, tegenover slechts 25% van de bewaarders; 66% van de bewaarders is tegen, i.t.t. slechts 23% van de gedetineerden en 27% van de bezoekers, hoewel nogal wat bezoekers (17%) aangeven hierover wat twijfels te hebben.



## 2.7. Sanctionering in geval van onregelmatigheden gedurende het ongestoord bezoek

In de lijn van het voorgaande kan verwacht worden dat bewaarders voor strengere bestraffing zullen pleiten dan gedetineerden en bezoekers. Dit is evenwel slechts ten dele zo. De sancties die de drie groepen verdedigen houden alle een vermindering of soms afschaffing van het ongestoord bezoek in en slechts in weinig gevallen anderssoortige sancties.

Van de gedetineerden is 32% voorstander van een tijdelijke afschaffing van het ongestoord bezoek als straf, hetzij onder vorm van een onbepaalde schorsingstermijn (79%), hetzij onder vorm van een precieze termijn tussen drie en zes maanden (14%). De overige gedetineerden (13,8%) stellen de duur van de tijdelijke afschaffing afhankelijk van het soort of de intensiteit van het misbruik (eerste, tweede, derde keer?). Herhaling wordt gestraft met een langere schorsing. Wat betreft het soort misbruik moeten smokkel en geweld strenger worden aangepakt dan andere onregelmatigheden. 12% van de gedetineerden wenst gelijk welke onregelmatigheid bestraft te zien met een definitieve stopzetting van het ongestoord bezoek en 19% met een tijdelijke of een definitieve afschaffing afhankelijk van het soort en de intensiteit van het misbruik. Slechts 10% opteert voor nog strengere sancties (transfer, afzondering, bezoek achter glas), terwijl 4% vindt dat helemaal niet moet worden gesanctioneerd.

Ook onder de bewaarders is de grootste groep (29%) voorstander van een tijdelijke afschaffing (30% voor onbepaalde schorsingstermijn, 30% voor schorsing tussen twee en zes maanden). De overige 41% stelt net zoals de gedetineerden de schorsingstermijn afhankelijk van het soort en de intensiteit van het misbruik; 21% van de bewaarders wenst bij misbruik een definitieve stopzetting van ongestoord bezoek; 17% acht naargelang het soort en de intensiteit een tijdelijke of definitieve afschaffing toepasbaar en 19% van de bewaarders stelt sancties voor die het ongestoord bezoek overstijgen (bezoek achter glas).

Een vierde van de bezoekers (27%) opteert voor een onbepaalde schorsingstermijn; 15% wenst elk misbruik te bestraffen met een definitieve afschaffing van ongestoord bezoek, en 21% opteert voor sancties die het ongestoord bezoek overstijgen (afzondering, verlenging van de straf, afschaffing van elke bezoekvorm, afschaffing open deur regime).

De ietwat strengere houding van de bewaarders is na toetsing niet significant ( $X^2=5,661$ ,  $df=2$ ,  $p > 05$ ).

## 3. Besluit

Gedetineerden en bezoekers zijn grote verdedigers van de invoering van ongestoord bezoek. Bovendien stelden wij vast dat zij in hun motivering, organisatievoorstellen en beleidsalternatieven nauwelijks van elkaar verschillen. Zij vinden ongestoord bezoek erg belangrijk voor het behoud van de sociale en familiale banden en van de geestelijke gezondheidstoestand van de opgesloten. De bezoekers schatten alleen de invloed op de discipline en op de werkbelasting van het personeel positiever in. Aan de mogelijke nadelen of problemen tillen bezoekers noch gedetineerden erg zwaar. Toch tonen de bezoekers zich wat gevoeliger voor de veiligheidsargumenten, de mogelijke financiële en personeelskosten en de moge-

lijke spanningen die ongestoord bezoek zou kunnen creëren tussen de gedetineerden onderling. Ongeveer de helft van beide groepen bestempelt ongestoord bezoek als een 'recht', en slechts een vierde als een 'gunst'. Twee derden van beide groepen pleit voor het naast elkaar laten bestaan van ongestoord bezoek en bezoek aan tafel. Zij zijn het ook in grote lijnen eens wat de praktische organisatie van het ongestoord bezoek betreft, hoewel de bezoekers het ongestoord bezoek minder als sexbezoek zien dan de gedetineerden. De problemen rond de bewaking, controle en veiligheid zijn verder aan hen niet besteed. Opvallend is wel dat de bezoekers akkoord gaan met strenge controle van de kinderen die op bezoek gaan, gedetineerden niet. Verder vinden beide groepen het gezelligheidsaspect belangrijk. Beide groepen opteren ook voor eerder langere bezoeken (> 2 uur) en voor een hoge intensiteit (> 2 maal per maand). Zij stellen zich ook erg soepel op wat het uitsluiten van gedetineerden en iets meer restrictief wat het al dan niet toelaten van prostituées, homo's en ex-gedetineerden betreft.

Bewaarders van hun kant tonen zich duidelijk minder tolerant. Slechts de helft van de bewaarders toonde zich voorstander van ongestoord bezoek, en één vierde toonde zich ronduit tegenstander. Deze tegenstanders worden vooral gevonden bij de jongeren en de bewaarders met de minste anciënniteit. De bewaarders geloven globaal minder sterk in de vermeende voordelen van ongestoord bezoek, tillen veel zwaarder aan de mogelijke nadelen, en hebben moeite met het 'sex-karakter' van dit bezoek.

Zij zien meer gevaren voor bewaking en veiligheid, voor drugsmokkel, voor spanningen tussen gedetineerden onderling; ze maken zich zorgen over mogelijke zwangerschappen en geslachtsziekten die van ongestoord bezoek een gevolg zullen zijn en ze vrezen dat dit alles extra personeel (dat niet te verwachten is) zal vereisen. Bewaarders vinden verder dat ongestoord bezoek een gunstmaatregel moet blijven. De meerderheid wenst bovendien eerder korte bezoeken (< 2 uur) en niet al te frequent. Zij wensen ook eerder dan de beide andere groepen bepaalde groepen gedetineerden uit te sluiten van ongestoord bezoek of het toestaan ervan aan voorwaarden te verbinden. Met het toelaten van prostituées en ex-gedetineerden zijn ze het oneens.

Deze (meer) negatieve houding van het bewaarderskorps dient evenwel genuanceerd te worden. We stelden immers vast dat binnen het bewaarderskorps twee subgroepen te onderscheiden vallen die qua opvatting erg van elkaar verschillen. De voorstanders van ongestoord bezoek (ruim de helft) delen in grote mate de visie van gedetineerden en bezoekers, zij het niet op het vlak van de veiligheid. Zij zien dezelfde voordelen, schatten de nadelen minder zwaar in (hoewel zij op dezelfde golfengete zitten als hun collega's-tegenstanders wat de veiligheid betreft) en leggen zich meer neer bij het sex-karakter van dit bezoek. Slechts een minderheid (een vierde) stelde zich negatief op, terwijl een ander vierde twijfelde of er geen uitgesproken mening op naahield.

Op een minderheid van de bewaarders na tonen de drie betrokken groepen zich dus een groot voorstander van ongestoord bezoek. In hoeverre deze vorm van bezoek evenwel snel realiseerbaar is, is een andere vraag. Oud-directeur SWINNEN van de Gentse gevangenis toonde zich in een aantal publikaties in het begin van de jaren '80 reeds een overtuigd voorstander van vormen van conjugaal bezoek, en hij gaf deze ideeën ook concreet vorm in de gevangenis van Gent. Zijn

beleidslijn publiceerde hij in 1982 en deze werd in grote lijnen door de gevangenisdirecties tijdens studiedagen van 8 en 9 mei 1990 overgenomen. Daarin gaat men akkoord met de invoering van 'bezoek op kamer zonder toezicht' als bezoeksmodaliteit naast de twee bestaande bezoeksvormen (bezoek en SPV), waarbij de gedetineerde de kamer op slot kan doen om de privacy te waarborgen. Qua infrastructuur moet de kamer voor dergelijk bezoek een tafel en stoelen of zetels, een rustbank (opklapbare divan), een kast met bed- en badgoed en voorbehoedsmiddelen, een wastafel of douche, een toilet, een vuilnisbak of asbak, een slot op de deur dat langs binnen kan worden bediend, gordijnen voor de ramen en een alarm voorzien. Als optie wordt een kinderspeelhoek voorgesteld.

Voor wat de duur betreft wordt door de directies geopteerd voor bezoeken van twee tot drie uur, met evenwel een minimum van twee uur. Hoewel de frequentie afhankelijk wordt gesteld van de vraag en van de beschikbare accommodatie, streeft men toch, en dit naar analogie met het systematisch penitentiair verlof, naar een frequentieverloop van eenmaal per maand.

Tijdens een eerste fase, die als proefperiode geldt, zouden enkel de bezoekers in aanmerking komen die met de gedetineerden in gezinsverband samenleefden vóór de detentie: de niet-gehuwde samenwonenden, de gehuwde partners en familieleden bij wie de gedetineerde inwoont of die inwonen bij de gedetineerde. Komen daarbij de bezoekers met wie de gedetineerde tijdens de detentie in het huwelijk treedt. Men is eveneens van oordeel dat het aantal bezoekers dat op hetzelfde ogenblik op bezoek komt mag worden beperkt.

Hoewel men in principe geen enkele wettelijke toestand wil uitsluiten, wordt omwille van praktische en functionele redenen geopteerd voor de veroordeelde gedetineerden die verblijven in de open, half-open en de gesloten inrichtingen. Gedetineerden zullen enkel uitgesloten worden op basis van een individuele beslissing gemotiveerd door de graad van gevaarlijkheid.

Zolang de infrastructuur niet toereikend is, moet evenwel de voorrang verleend worden aan gedetineerden die nog niet in aanmerking komen voor systematisch penitentiair verlof. Wat de toelaatbaarheidsvoorwaarden betreft, wordt een minimum detentieduur van drie maanden vooropgesteld, tenzij gedetineerden reeds van deze bezoeksmodaliteit konden gebruik maken in de inrichting van herkomst. M.b.t. de controle, veiligheid en sancties wordt gesteld dat bezoekers niets mogen meebrengen naar de bezoekkamer. De jassen en tassen moeten in slotvast kastjes achtergelaten worden. Vooraleer de bezoekkamer te betreden, moeten de bezoekers het detectieportiek passeren en/of worden gecontroleerd met de handdetector. Lichaamsfouille zou evenwel niet toegelaten zijn. De gedetineerden daarentegen zullen zowel voor als na het bezoek op kamer aan een grondige lichaamsfouille onderworpen worden. Ze kunnen via aankopen in de kantine ook zorgen voor versnaperingen en niet-alcoholische dranken tijdens het bezoek. De bezoekkamer wordt grondig onderzocht en dit zowel vóór als na het bezoek.

Wat de veiligheid betreft, moet het kamerslot gemakkelijk gedeblokkeerd of geforceerd kunnen worden van buitenuit. Een bewaarder die steeds in de onmiddellijke nabijheid zal zijn om tijdig te kunnen ingrijpen, moet steeds in de mogelijkheid zijn om te zien of de kamer wel degelijk op slot is.

Bij overtreding van de bezoeksregeling kan het bezoek tijdelijk geweigerd worden of beperkt worden tot bezoek aan tafel of tot bezoek achter glas.

Uit het empirisch onderzoek blijkt dat de onderzochte groepen in grote lijnen akkoord gaan met deze voorstellen van de directie. Deze voorstellen vormen een duidelijk compromis tussen de verwachtingen van de gedetineerden en de bezoekers, en de verzuchtingen van heel wat bewaarders. Het lijkt ons evenwel zo dat, o.m. in het licht van een aantal recente tragische gebeurtenissen, een stuk vorming van en informatie naar bewaarders toe nodig zal zijn om bij de tegenstanders de bestaande antihouding en de daaruit mogelijkerwijze resulterende onvrede om te buigen tot een positieve of minstens niet-negatieve houding.

## Bibliografie

- BALOGH, J.K., 'Conjugal visitations in prisons: a sociological perspective', *Federal Probation*, 1964, 52-58.
- BURNSTEIN, J.Q., *Conjugal visits in prison: psychological and social consequences*, Massachusetts, Lexington, 1977.
- CARLSON, B.E. en CERVERA, N., 'Inmates and their families. Conjugal visits, family contact, and family functioning', *Crim. Just. Behav.*, 1991, 318-331.
- DE CONINCK, G. en CAMPIOLI, G., 'Verlof in gezin voor gedetineerden', *Bull. Best. Strafinr.*, 1976, 5-29.
- FREEDMAN, B.J. en RICE, D.G., 'Marital therapy in prison: one-partner couple therapy', *Psychiatry*, 1977, 175-183.
- FUHRMAN, X., 'Sonderkur für Frauen mit Kindern und Müttern von Strafgefangenen', *Bewährungshilfe*, 1974, 264-268.
- GOETTING, A., 'Conjugal association in prison: issues and perspectives', *Crime and Delinquency*, 1982, 52-71.
- GOETTING, A., 'Conjugal association in prison: a world view', *Criminal Justice Abstracts*, 1982, 404-416.
- HAYNER, N.S., 'Attitudes toward conjugal visits for prisoners', *Federal Probation*, 1972, 43-49.
- HOPPER, C.B., *Sex in prison: the Mississippi experiment with conjugal visiting*, Nashville, Louisiana State University Press, 1969.
- HOWSER, J., GROSSMAN, J. en MACDONALD, D., 'Impact of family reunion program on institutional discipline', *J. Offender Counseling, Services and Rehabilitation*, 1983, 27-36.
- JOHNS, D.R., 'Alternatives to conjugal visiting', *Federal Probation*, 1971, 48-51.
- PREUSKER, H., 'Erfahrungen mit der Ehe- und Familienfreundliche Besuchsregelung in der JVA Brucksal', *Zeitschrift für Strafvollzug*, 1969, 147-150.
- REHN, G., 'Die Eingeschlossenen und ihre Sexualprobleme', *Zeitschrift für Strafvollzug*, 1974, 94-100.
- SWINNEN, E., 'Sexualiteit in de gevangenis: het celibaatsregime in de gevangenis', *Bull. Best. Strafinr.*, 1981, 253-271.
- SWINNEN, E., 'Conjugaal bezoek en gemengde gevangenis in Amerikaanse landen', *Bull. Best. Strafinr.*, 1982a, 17-40.
- SWINNEN, E., 'Conjugaal bezoek en gemengde gevangenis in Europese landen', *Bull. Best. Strafinr.*, 1982b, 131-152.
- SWINNEN, E., 'Beleidsvisie nopens gemengde gevangenis en conjugaal bezoek', *Bull. Best. Strafinr.*, 1982c, 189-200.
- VAN HAELEWYN, J., *Mogelijkheden en kansen van ongestoord bezoek in de Centrale Gevangenis te Leuven*, Leuven, licentiaatsverhandeling criminologische wetenschappen, 1992, 255 p. + bijlagen.